

Adrian Ryba

Akademia Ekonomiczna we Wrocławiu

AKTUALIZACJA WARTOŚCI INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH WYRAŻONYCH W WALUTACH OBCYCH

1 maja 2004 r. Polska stała się członkiem Unii Europejskiej. Zniesiono granice blokujące swobodny przepływ towarów, usług oraz kapitału pomiędzy Polską a innymi członkami Wspólnoty. Polskie jednostki gospodarcze uzyskały nieograniczony dostęp do unijnych rynków finansowych. Instrumenty finansowe wyrażone walutach obcych stały się zarówno doskonałą inwestycją jak i źródłem finansowania działalności gospodarczej. Celem niniejszego opracowania jest dokonanie analizy metod wyceny instrumentów finansowych wyrażonych w walucie obcej na podstawie polskich regulacji z zakresu rachunkowości oraz Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej.

Instrumenty finansowe w rachunkowości zostały unormowane w rozporządzeniu Ministra Finansów w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych [Rozporządzenie Ministra ...] wydanym na podstawie delegacji zawartej w ustawie o rachunkowości (uor). W przypadku instrumentów finansowych wyrażonych w walutach obcych podstawą rozwiązań jest § 17 omawianego rozporządzenia, zgodnie z którym zarówno aktywa finansowe wyrażone w walutach obcych, z wyjątkiem zaliczonych do instrumentów zabezpieczających, jak i zobowiązania finansowe wycenia się w sposób określony w art. 30 ust. 1-3 uor [Ustawa o rachunkowości...].

W konsekwencji w walutach obcych wyraża się:

1) składniki aktywów (z wyłączeniem udziałów w jednostkach podporządkowanych wycenianych metodą praw własności) i pasywów, wyceniane po obowiązującym na ten dzień średnim kursie ustalonym dla danej waluty przez Narodowy Bank Polski,

2) gotówkę znajdującą się w jednostkach prowadzących kupno i sprzedaż walut obcych, wycenianie po kursie, po którym nastąpił jej zakup, jednak w wysoko-

ści nie wyższej od średniego kursu ustalonego na dzień wyceny dla danej waluty przez Narodowy Bank Polski.

Również różnice kursowe powstałe na dzień wyceny aktywów i zobowiązań finansowych ujmuje się w księgach rachunkowych zgodnie z uor (art. 30 ust. 4) [Ustawa o rachunkowości...]. Mianowicie różnice kursowe dotyczące inwestycji długoterminowych wyrażonych w walutach obcych, powstałe na dzień ich wyceny, powodujące wzrost ich wartości do poziomu cen rynkowych, zwiększają kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny. Obniżenie wartości inwestycji uprzednio przeszacowanej do wysokości kwoty, o którą podwyższono z tego tytułu kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny, jeżeli kwota różnicy z przeszacowania nie była do dnia wyceny rozliczona, zmniejsza ten kapitał (fundusz). W pozostałych przypadkach skutki obniżenia wartości inwestycji zalicza się do kosztów finansowych. Wzrost wartości danej inwestycji, bezpośrednio wiążący się z uprzednim obniżeniem jej wartości zaliczonym do kosztów finansowych, zalicza się do wysokości tych kosztów jako przychody finansowe.

W przypadku pozostałych aktywów i pasywów wyrażonych w walutach obcych (inwestycje krótkoterminowe) różnice kursowe powstałe na dzień wyceny oraz przy zapłacie należności i zobowiązań w walutach obcych, jak również te ze sprzedaży walut, zalicza się odpowiednio do przychodów lub kosztów finansowych, z tym że różnice kursowe dotyczące aktywów pieniężnych zaliczonych do kategorii dostępnych do sprzedaży zalicza się do kosztów lub przychodów finansowych bez względu na to, czy skutki przeszacowania są ujmowane w kapitale, czy w wyniku finansowym.

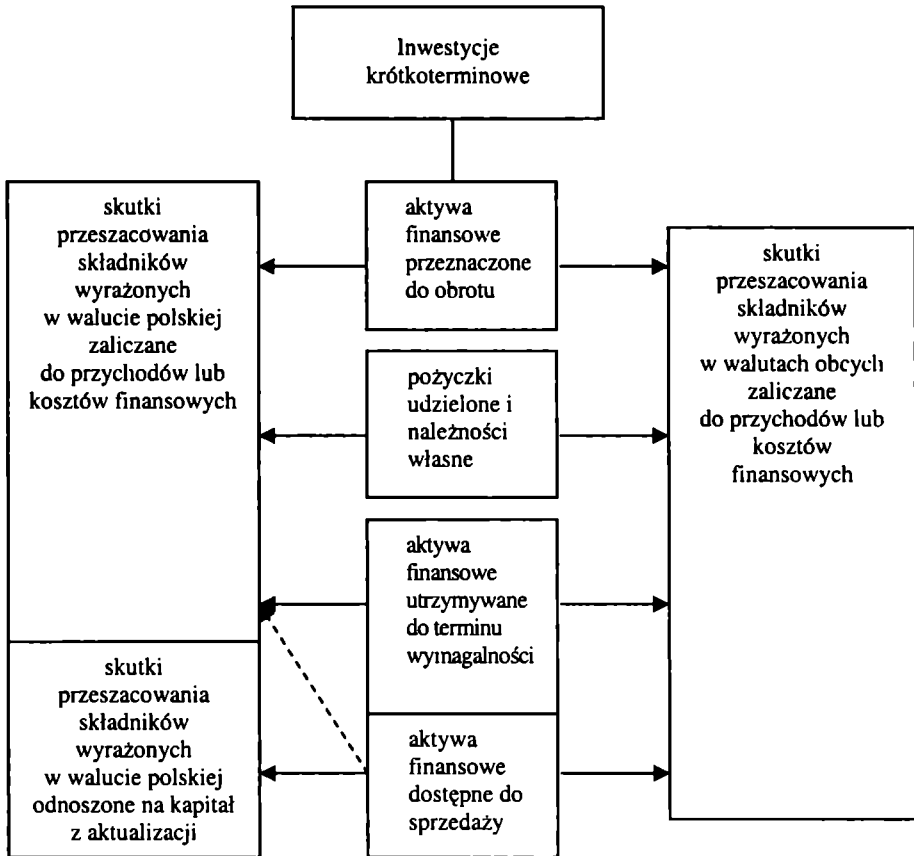
Przedstawione sposoby rozliczania różnic kursowych zawarte w ustawie o rachunkowości niestety nie pokrywają się ze sposobami rozliczania odpisów aktualizujących wartość instrumentów finansowych wyrażonych jedynie w walucie polskiej, co przedstawia tab. 1.

Tabela 1. Sposoby rozliczania odpisów aktualizujących wartość instrumentów finansowych

Inwestycje krótkoterminowe				
Kategoria	aktywa finansowe przeznaczone do obrotu	pożyczki udzielone i należności własne	aktywa utrzymywane do terminu wymagalności	aktywa finansowe dostępne do sprzedaży
Rozliczenie różnic	przychody lub koszty finansowe			przychody lub koszty finansowe albo kapitał z aktualizacji wyceny
Inwestycje długoterminowe				
Kategoria	–	pożyczki udzielone i należności własne	aktywa utrzymywane do terminu wymagalności	aktywa finansowe dostępne do sprzedaży
Rozliczenie różnic	–	przychody lub koszty finansowe		przychody lub koszty finansowe albo kapitał z aktualizacji wyceny

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku inwestycji krótkoterminowych rozbieżności dotyczą tylko i wyłącznie kategorii aktywów dostępnych do sprzedaży – odpisy aktualizujące wartość obciążają kapitał z aktualizacji wyceny, podczas gdy różnice kursowe są ujmowane bezpośrednio w wyniku finansowym bieżącego okresu obrachunkowego jako przychody lub koszty finansowe. Rozbieżności w sposobie dokonywania odpisów aktualizujących przedstawia rys. 1.

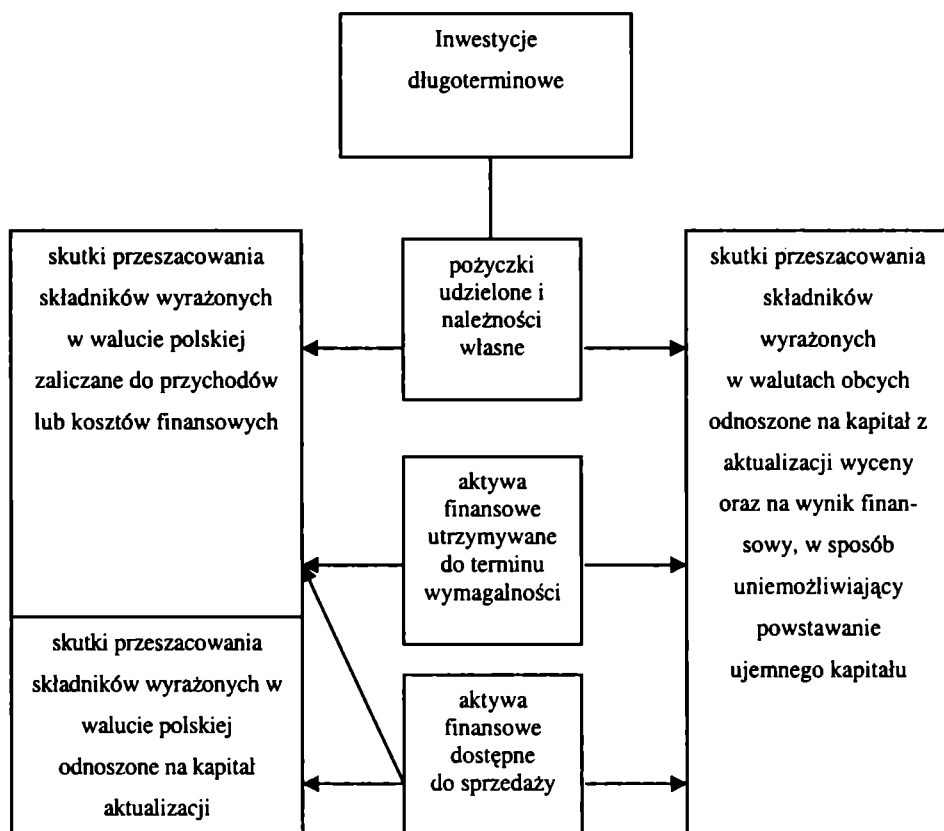
Rys. 1. Aktualizacja wartości instrumentów finansowych zaliczonych do inwestycji krótkoterminowych

Źródło: opracowanie własne.

Odmienne sposoby ujmowania odpisów aktualizujących zmusza jednostki gospodarcze do wydzielenia części odpisu będącego konsekwencją zmian cen rynkowych oraz części odpisu będącego konsekwencją zmian kursów walutowych. Prowadzi to w konsekwencji do niepotrzebnego rozrastania się zapisów w księgach rachunkowych. Jednostki gospodarcze mogą ominąć zaprezentowany problem tylko w jeden sposób – rozliczać odpisy aktualizujące wartość posiadanych instru-

mentów finansowych tylko i wyłącznie w korespondencji z wynikiem finansowym. W tym przypadku zarówno odpisy aktualizujące wartość, jak i odpisy z tytułu różnic kursowych będą ujmowane w jednej pozycji – wyniku finansowym.

Inaczej sytuacja przedstawia się w przypadku inwestycji długoterminowych. Rozbieżności w sposobie ujmowania odpisów aktualizujących przedstawia rys. 2.

Rys. 2. Aktualizacja wartości instrumentów finansowych zaliczonych do inwestycji długoterminowych

Źródło: opracowanie własne.

W przypadku inwestycji długoterminowych zarówno odpisy aktualizujące wartość instrumentów finansowych, jak i odpisy z tytułu powstających różnic kursowych dla wszystkich przedstawionych kategorii są ujmowane w odmienny sposób. Dla kategorii aktywów dostępnych do sprzedaży odpisy są ujmowane w kapitale z aktualizacji wyceny. Odpisy aktualizujące wartość mogą prowadzić do powstawania ujemnego kapitału, podczas gdy odpisy z tytułu różnic kursowych muszą być rozliczane z kapitałem z aktualizacji oraz wynikiem finansowym w sposób unie-

możliwiający powstanie ujemnego kapitału. W konsekwencji odpisy nawet w takiej sytuacji nie mogą być ze sobą kompensowane.

W przypadku inwestycji długoterminowych jednostki gospodarcze zostały wręcz zmuszone do dokonywania aktualizacji posiadanych instrumentów finansowych wyrażonych w walutach obcych, oddzielnie ewidencjonując zmiany wartości oraz różnice kursowe. Jak bardzo może to być kłopotliwe, ilustruje poniższy przykład.

Przykład

W ostatnim dniu roku kalendarzowego (obrachunkowego) na wtórnym rynku jednostka nabywa, w celu dalszej odsprzedaży, trzyletnią obligację o stałym oprocentowaniu. Odsetki wypłacane są raz w roku (ostatniego dnia) i wynoszą 5,5 % od wartości nominalnej 1000 euro. Cena nabycia obligacji wynosi 1013,62 euro, po przeliczeniu na walutę polską 4814,70 zł ($4,75 = 1$ euro). Jednostka wycenia obligację w wartości rynkowej z uwzględnieniem efektywnej stopy procentowej, a skutki przeszacowania odnosi na kapitał z aktualizacji wyceny (obligacja zaliczona do kategorii aktywa dostępne do sprzedaży). Efektywna stopa procentowa obliczona dla przepływów wyrażonych w walucie obcej wynosi 5% ($1013,62 = 55 / (1 + r_{ef}) + 55 / (1 + r_{ef})^2 + 1055 / (1 + r_{ef})^3$).

W roku nabycia wartością bilansową jest cena nabycia.

Po roku euro jest wyceniane na poziomie 4,90 zł, a cena obligacji bez odsetek wynosi 1008,50 euro.

Na dzień wyceny odsetki od wartości nominalnej obligacji wynoszą 55 euro i w kwocie 269,50 zł ($55 \text{ euro} \cdot 4,90 \text{ zł}$) stanowią przychody finansowe. Odsetki efektywne wyrażone w walucie obcej obliczone z wykorzystaniem efektywnej stopy procentowej wynoszą 50,68 euro ($1013,62 \text{ euro} \cdot 5\%$). Różnica między wartością odsetek efektywnych a wartością odsetek nominalnych w wysokości 4,32 euro ($20,52 \text{ zł} = 4,32 \text{ euro} \cdot 4,75 \text{ zł}$) pomniejsza cenę nabycia obligacji i stanowi koszt finansowy bieżącego okresu. Skorygowana cena nabycia wynosi 1009,30 euro ($1013,62 \text{ euro} - 4,32 \text{ euro}$), co odpowiada zapisom w walucie polskiej 4794,18 zł ($4814,70 \text{ zł} - 20,52 \text{ zł}$). Otrzymaną kwotę należy jeszcze przeszacować do wartości rynkowej, dokonując odpisu aktualizującego w ciężar kapitału z aktualizacji wyceny w wysokości 0,80 euro ($1009,30 \text{ euro} - 1008,50 \text{ euro}$), czyli 3,80 zł ($0,80 \text{ euro} \cdot 4,75 \text{ zł}$). W konsekwencji wartość obligacji wynosi 1008,50 euro, czyli 4790,38 zł ($1008,50 \text{ euro} \cdot 4,75 \text{ zł}$). Otrzymana kwota nie uwzględnia zmian kursów walut obcych, a zatem nie jest to jeszcze wartość bilansowa, którą otrzymuje się dopiero w wyniku dokonania aktualizacji wyceny posiadanej obligacji na podstawie zmian kursów walut obcych. Wartość rynkowa obligacji wynosi 1008,50 euro, a kurs waluty w okresie wyceny wzrósł z 4,75 zł do 4,90 zł. Różnica w kwocie 151,27 zł ($1008,50 \text{ euro} \cdot (4,90 \text{ zł} - 4,75 \text{ zł})$) zwiększa kapitał z aktualizacji wyceny i jednocześnie powiększa wartość obligacji, tworząc w konsekwencji wartość bilansową 4941,65 zł ($4790,38 \text{ zł} + 151,27 \text{ zł}$ lub $1008,50 \text{ euro} \cdot 4,90 \text{ zł}$).

Na koniec następnego roku kurs euro wynosi 4,70 zł, a cena rynkowa obligacji bez odsetek wynosi 1004,50 euro.

Wartość bilansowa obligacji (bilans otwarcia) wynosi 4941,65 zł, na co składają się:

- cena nabycia 4814,70 zł,
- odpis z wykorzystaniem efektywnej stopy procentowej 20,52 zł,
- odpis z tytułu utraty wartości 3,80 zł – kapitał z aktualizacji wyceny,
- odpis z tytułu różnic kursowych (dodatnich) 151,27 zł – kapitał z aktualizacji wyceny.

Odsetki naliczone od wartości nominalnej za bieżący rok wynoszą 258,50 zł ($55 \text{ euro} \cdot 4,70 \text{ zł}$) i stanowią przychody finansowe. Odsetki efektywne wyrażone w walucie obcej obliczone z wykorzystaniem efektywnej stopy procentowej wynoszą 50,47 euro ($1009,30 \text{ euro} \cdot 5\%$). Różnica między wartością odsetek efektywnych a wartością odsetek nominalnych w wysokości 4,53 euro ($22,20 \text{ zł} = 4,53 \text{ euro} \cdot 4,90 \text{ zł}$) pomniejsza cenę nabycia obligacji i stanowi koszt finansowy bieżącego okresu. Skorygowana cena nabycia wynosi 1004,77 euro ($1009,30 \text{ euro} - 4,53 \text{ euro}$). Otrzymałą kwotę należy jeszcze przeliczyć do wartości rynkowej, dokonując odpisu aktualizującego w ciężar kapitału z aktualizacji wyceny w wysokości 0,27 euro ($1004,77 \text{ euro} - 1004,50 \text{ euro}$), przy czym w roku poprzednim dokonano odpisu aktualizującego na kwotę 0,80 euro, co oznacza, że w tym okresie odpis będzie dodatni (powiększy kapitał z aktualizacji wyceny) w kwocie 0,53 euro ($0,80 \text{ euro} - 0,27 \text{ euro}$), czyli 2,60 zł ($0,53 \text{ euro} \cdot 4,90 \text{ zł}$). W konsekwencji wartość obligacji wynosi 1004,50 euro, czyli 4922,05 zł ($1004,50 \text{ euro} \cdot 4,90 \text{ zł}$). Otrzymała kwota nie uwzględnia zmian kursów walut obcych, a zatem nie jest to jeszcze wartość bilansowa, którą otrzymuje się dopiero w wyniku dokonania aktualizacji wyceny posiadanej obligacji na podstawie zmian kursów walut obcych. Wartość rynkowa obligacji wynosi 1004,50 euro, a kurs waluty w okresie wyceny spadł z 4,90 zł do 4,70 zł. Różnica w kwocie 200,90 zł ($1004,50 \text{ euro} \cdot (4,70 \text{ zł} - 4,90 \text{ zł})$) zmniejsza wartość obligacji oraz jednocześnie zmniejsza kapitał z aktualizacji wyceny do wysokości wcześniejszego odpisu, tj. do kwoty 151,27 zł, a pozostała część w kwocie 49,63 zł obciąża koszty finansowe bieżącego okresu. Na koniec drugiego roku wartość bilansowa obligacji wynosi 4721,15 zł ($1004,50 \text{ euro} \cdot 4,70 \text{ zł}$ lub $4941,65 \text{ zł} - 22,20 \text{ zł} + 2,60 \text{ zł} - 200,90 \text{ zł}$).

Podsumowując, aktualizacja wartości obligacji wyrażonych w walutach obcych jest zbyt skomplikowana. Jednostki gospodarcze zostały zmuszone do dokonywania odrębnych odpisów z tytułu zmian wartości oraz z tytułu różnic kursowych, czyli do dokonywania dwóch odpisów w miejsce jednego. Nie można wskazać ekonomicznego uzasadnienia takiego podziału – wynika on tylko i wyłącznie z odmienności rozwiązań zawartych w ustawie [Ustawa o rachunkowości...] oraz rozporządzeniu [Rozporządzenie Ministra...]. Jest to konsekwencja odniesienia zawartego w § 17 tegoż rozporządzenia, dotyczącego tylko i wyłącznie instrumen-

tów finansowych wyrażonych w walutach obcych. Konieczne jest wprowadzenie odrębnych uregulowań, tak jak ma to miejsce w przypadku pozostałych instrumentów finansowych (wyrażonych w walucie polskiej).

Literatura

Instrumenty finansowe: ujawnianie i prezentacja, Międzynarodowy Standard Rachunkowości MSR 32, IASC, 1998.

Instrumenty finansowe – ujmowanie i wycena, Międzynarodowy Standard Rachunkowości MSR 39, IASC, 1998.

Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 12 grudnia 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uznawania, metod wyceny, zakresu ujawniania i sposobu prezentacji instrumentów finansowych (DzU nr 149, poz. 1674).

Ryba A., *Instrumenty finansowe jako składniki inwestycji*, Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej nr 926, Inwestycje w rachunkowości, Wydawnictwo AE, Wrocław 2002.

Ryba A., *Pożyczki udzielone i należności własne*, referat na X Konferencję Biegłych Rewidentów, 12 XII 2002 r., Wrocław.

Ustawa o rachunkowości (DzU nr 121, poz. 591, ze zm.).

RE-MEASUREMENT OF FOREIGN CURRENCY DENOMINATED FINANCIAL INSTRUMENTS

Summary

On the 1st May 2004 Poland became part of the European Union. Now Polish companies may buy securities and sell own in the EU without any barrier. Unfortunately in Polish accountancy law, record and measurement of foreign securities are too complicated. There are not any economic reasons for such solutions. The solutions should be the same, just like for domestic securities.